

ORD. PROF. DR. PHILIPP SCHWARTZ'IN (1894-1977) İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ'NDE PATOLOJİ EĞİTİMİNE KATKILARI

Dr. Arın NAMAL

ÖZET: Hitler Almanya'sını terkeden bir bilim adamı olan Schwartz, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Patolojik Anatomi Enstitüsü'nde 1933-1953 yılları arasında Enstitü Direktörü olarak görev yaptı. Bu göreve başladığında, patolojik anatomi eğitiminde değiştirmek istediklerini, bir rapor halinde, Tıp Fakültesi Dekanı'na sundu. Bu makalede, sözkonusu rapor ve Schwartz'ın patolojik anatomi dalına diğer hizmetleri tanıtılmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: 1933 Türk Üniversite Reformu, patolojik anatomi eğitimi

SUMMARY: PROF. DR. PHILIPP SCHWARTZ'S (1894-1977) CONTRIBUTIONS TO THE PATHOLOGY EDUCATION AT THE MEDICAL FACULTY OF ISTANBUL UNIVERSITY. Being a scientist who had left Hitler's Germany, Schwartz worked as the Director of the Institute of Pathological Anatomy at the Medical Faculty of Istanbul University between the years 1933-1953. When he started office, he presented to the Dean of Medical Faculty a report pertaining the changes he wanted to realize in the education of pathological anatomy. This article introduces this report and other contributions and services of Schwartz in the branch of pathological anatomy.

KEY WORDS: 1933 Turkish University Reform, pathological anatomy education

GİRİŞ

Hitler Almanyası'nı terkeden bilimadamlarına, dünyanın bir başka köşesinde yeniden bir üniversite çatısı altında çalışma olanağı yaratma amacıyla Zürih'de "Yurtdışındaki Alman Bilimadamları Acil İhtiyaç Birliği"ni (Notgemeinschaft Deutscher Wissenschaftler im Ausland) kuran Prof. Dr. Philipp Schwartz, 6 Temmuz 1933'de Ankara'da, devrin Eğitim Bakanı Dr. Reşid Galip başkanlığında toplanan Üniversite Reformu Komisyonu'na katılarak birçok kader arkadaşının İstanbul Üniversitesi'nde görev almalarını sağlamış, ardından İsviçre'ye, arkadaşlarını sevince boğan, "Üç değil, otuz!" sözcüklerinin yer aldığı ünlü telgrafı çekmişti. Kendisi de İstanbul Üniversitesi'nde görevlendirilen ilk yabancı bilimadamı kafilesi içinde yer alan, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Patolojik Anatomi Kürsüsü'ne 1933 yılından başlayarak yirmi yıl hizmet eden Schwartz, 1973 yılında, yani ülkemizden ayrılışı üzerinden yirmi yıl geçtikten sonra, Prof. Dr. Münevver Yenerman'ın önerisi üzerine İstanbul Üniversitesi'nce "Dr. honoris causa" ünvanı ile onurlandırılmıştı.

Onun biyografisini, Türkiye'deki hizmetlerini konu alan kapsamlı yayınlar yapılmış (1,2), 1933 Türk Üniversite Reformu'na tanıklığına ilişkin konferans notları da, bir Alman araştırmacı tarafından yayınlanmıştır (3). Bu makale, Schwartz'ın alanında devraldığı eğitim yaklaşımlarının kısaca anımsatılması ardından, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığı Personel Dairesi'nde adına açılmış dosyada (5) yer alan, direktörlüğünü üstlendiği bölümdeki eğitimi geliştirme konusunda düşüncelerini açıkladığı, o günkü hizmet kapasitesini ve karşılaştığı sorunları değerlendirdiği, şimdiye dek günışığına çıkmamış bir raporu ile bazı yazışmalarını, günümüz patoloji eğitimcilerine tanıtmaya, değerlendirmelerine sunma amacını taşımaktadır.

BİYOGRFİSİNİN ANIMSANMASI AMACIYLA KISACA

Sami ve Regina Schwartz'ın oğulları Philipp Schwarz, 19.7.1894 tarihinde Versecz'de (Yugoslavya) dünyaya gelmişti, musevi idi. 1919 yılı Ağustos ayında Budapeşte Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 1914-18 yılları arasında Macaristan Ordusu'nda ve Galıçya Cephesi'nde müttefikimiz olarak harbeden kıtada subaydı. 1923-1933 yılları arasında Frankfurt Üniversitesi Marazî Teşrih (Patolojik Anatomi) Kürsüsü'nde uzman, doçent ve profesör oldu. Almanya'da iken "yenidoğanda doğum travmaları", "doğum travmaları üzerinde deneysel çalışmalar ve Virchow ensefaliti", "erişkinde beyin kanamaları", "gliomların lokalizasyonu ile çevre infiltrasyonları", "Recklinghausen Sendromu" gibi çeşitli nöropatoloji konuları ile "tüberkülozda hipersensibilite ve immünite ile ilgili doku lezyonları" hakkında çeşitli makaleler yayınlamıştı (4,5).

Hitler'in iktidara gelişi akabinde, "istenmeyen kişi" konumunda görülenleri yıldırma, ülkeden uzaklaştırma amaçlı baskıların bir parçası olarak 1933 Martında evi polis tarafından basılarak silah araması yapılmış, ertesi gün hastane bahçesinde karşılaştığı bir doçent arkadaşı, hayretler içerisinde neden hala "kaçmamış" olduğunu sormuştu kendisine. Schwartz, o gece oğlu ile birlikte Zürih'e yola koyulacak, kızı ve eşi, birkaç gün sonra peşlerinden gelecektir. Nisan ayının ortalarında "Neue Zürcher Zeitung" adlı gazetede, "Alman Bilimadamları İçin Danışma Bürosu" nun açıldığını duyuran ilanları vermeye başlar (3). "Notgemeinschaft"ı kurduğu, Türkiye'de kendisinin ve pek çok kader arkadaşı bilimadamının görev almasını sağlayacağı bir yolda adımlar atmaktadır artık.

Schwartz, ülkemizde göreve başlarken 39 yaşındaydı. 1927 yılında evlendiği, kendisi gibi musevi olan eşi Vera, her ikisi de Frankfurt doğumlu çocukları 6,5 yaşındaki oğlu Andre ile 2,5 yaşındaki kızı Susan da onunla ile birlikte Türkiye'ye gelmişti. Dilimizi kısa sürede öğrenmeyi başardı, ülkemizde bulunduğu yıllar içerisinde 17'si yurtdışı, 13'ü yurtiçi dergilerinde yayınlanan 30 makale, her biri

Ord. Prof. Dr. Philipp SCHWARTZ

birkaç kez basılan, "Genel Patoloji", "İltihap", "Ur Bilgisine Giriş", "Selim ve Habis Uurlar", "Hemoblastozlar", "Genel Histopatoloji", "Özel Histopatoloji", "Otopsi Tekniği" başlıklarını taşıyan 8 kitap kaleme aldı (4,5). 28.4.1948 tarihinde Türk uyuşuna geçmesine karşın, ülkemizdeki çalışmalarını 1953 yılında noktalarak A.B.D. Pennsylvania Warren State Hospital'da Patolojik Anatomi Araştırma Enstitüsü Direktörlüğü'nü üstlendi. 1 Aralık 1977'de Florida'da yaşama gözlerini yumdu (2).

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ GÖREVİNDE DEVRALDIĞI KOŞULLAR

Patolojik Anatomi eğitiminin, ülkemizde bir yüzyıl önceki durumunu kavramak açısından, Askeri Tıbbiye'den 1903 yılında mezun olan Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın (1889-1948) öğrencilik anıları (6) oldukça fikir vericidir:

"Patolojik anatominin bir laboratuvarı yoktu. Ona yalnız bir oda vermişlerdi. Orada bir mikroskop, bir mikrotom, boyalar ve saire depo edilmiş dururdu. Bu odada hocanın bir gün çalıştığını görmediğimiz gibi, biz de hiçbir tatbikat görmedik. Hoca nadiren dershaneye mikroskop altında eski bir preparat getirirdi. Sıra ile bakar, geçerdik. Bir şey görüp görmediğimiz hocanın umurunda olmazdı. Otopsiye gelince, o da aynı feci durumda idi. Otopsinin nasıl yapılacağını uzun uzadıya dinledik. O yıl bir tek kadavra geldi, Hoca onun üzerinde otopsi tekniğini gösterdi. Hülasa Tıbbiye'de hiçbir şey öğrenmeden bir yıl patolojik anatomi okuduk, taş basması notları ezberleyerek yüksek notlarla imtihanı geçtik. Eğer Tıbbiye'den çıktuktan sonra Gülhane'de patolojik anatomi ders halinde ve tatbikî olarak okumasaydık ve bol sayıda otopsi görmeseydik, tıbbın temellerinden biri olan patolojik anatomiden bilgisizliğimizin acısını hayatımız boyunca çekecektik."

Sağlam'ın gördüğü tıp eğitiminde, patolojik anatomi tek bir yıl boyunca, haftada 1 saat okutulan bir dersti. Tıbbiye

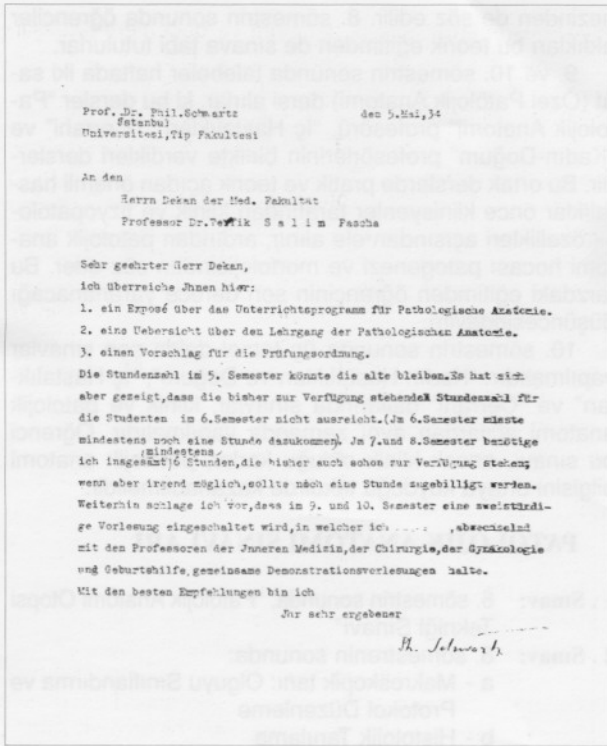
mezunlarının pratik deneyim ve becerilerini geliştirme amacı ile İstanbul'da 1898 yılında faaliyete geçirilen, Sağlam'ın da burada aldığı eğitimden çok yararlandığını belirttiği Gülhane Hastanesi'nin kuruluşunda görev almış ve direktörü olmuş Alman profesör Dr. Robert Rieder (1861-1913), bu dersin iki yıl, haftada iki saat okutulması görüşündeydi. Klinik tıbbın hasta başında öğrenileceği nasıl tartışmasız ise, patolojik anatominin de ancak kadavra başında öğrenilebileceğine inanıyordu (7). Otopsi çalışmalarının nadir oluşundan rahatsızlık duyan Dr. Rieder, Gülhane'de, hastalar için gerekli tüm patolojik ve bakteriyolojik muayenelerin, küçük çaplı araştırmaların yapılabileceği, uygulamalı derslerin görülebileceği bir laboratuvar bölümü de kurmuştu (7).

1898 yılında Tıbbiye'den mezun olup 1899'da Gülhane'deki stajlarını tamamlayan hekimler içinden seçilen 5 kişi, Almanya'ya ihtisasa gönderilir. Bu isimlerden biri, Schwartz'ın İstanbul Üniversitesi'ndeki görevinde selefi olacak Hamdi Suat Aknar (1873-1936)'dır. Almanya'da patolojik anatomi alanında uzmanlaşan Aknar, ihtisas sonrası 1904 yılında Gülhane'de uzmanı olduğu alanda görevlendirilmiş, iki yıl sonra bu görevden ayrılmış, Tıp Fakültesi'nin askeri ve sivil bölümlerinin birleşerek Haydarpaşa'daki yeni binada faaliyete geçtiği 1909 yılında, bu alanda yeniden "müdürris" olarak görevlendirilmişti (8). Araştırmacı kimliği ağır basan bir hoca olan Aknar, kürsüsünde önemli sayıda kavanozlar içerisinde makroskopik materyal içeren bir müze kurmuş, ilginç olgulara ait mikroskopi arşivi düzenlemiş, "genel patoloji" ve "otopsi" konularında kitap yazmış (9,10), yurtdışındaki bilimsel kongrelerde ilgi çeken birçok bildiri sunmuş, yine çok sayıda makalesini Alman bilim dergilerinde yayınlamayı başarmıştı (8). Aknar, İstanbul Üniversitesi bünyesinde 1928 Haziran'ında faaliyete geçen Kanseri Enstitüsü'nün de kurucusuydu (11).

İstanbul Üniversitesi 1929-1930 yılı Talebe Rehberi (13), Aknar'ın yönetimindeki Patolojik Anatomi Kürsüsü'nde "Teşrih-i Marazî" (Patolojik Anatomi) dersinin 3. öğretim yılında 5. ve 6. sınıflarda okutulup, sınavının yıl sonunda yapıldığını, 4. öğretim yılında 7. ve 8. sınıflarda "Teşrih-i Marazî-Feth-i meyyit" adlarındaki derslere devam edilip, yıl sonunda yine bu dersin sınavına girildiğini belirtmektedir.

Patolojik Anatomi Kürsüsü seçkin bir bilimadamının yönetiminde idi, fakat döneme tanıklık etmiş bir patoloji uzmanına göre (12), Üniversite Reformu'ndan önce bu dersin öğretimi kuramsal dersler şeklinde sürdürülmüş, mikroskopi ve makroskopi gibi uygulamalı çalışmalarda devam zorunluluğu aranmamış, otopsi uygulamaları da çok kısıtlı ölçüde yapılabilmişti. Patoloji sınavı kuramsal konulardan yapılmakta ve öğrenciler sınava istedikleri yılda girebilmekte idiler. Ancak bitirme sınavlarına girebilmek için, patoloji sınavının başarılı olması koşulu aranıyordu.

Schwartz, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde patoloji alanını yaklaşık on yıl, Ord. Prof. Dr. Siegfried Oberndorfer (1876-1944) ile paylaşacaktı. Oberndorfer de, 2 000 yataklı Münih Schwabing Hastanesi Patoloji Seksiyonu Direktörlüğü'nü musevi olduğu için terketmek zorunda kalmış bir bilimadamıydı (14). İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Schwartz, özel, yani sistem patolojisi konularının okutulduğu "Patolojik Anatomi Enstitüsü"nü, Oberndorfer

Belge 1: Schwartz, Dekan'a eğitim programı önerisini sunuyor.

ise "Genel ve Deneysel Patoloji Enstitüsü"nün direktörü oldular. Oberndorfer, 1937 yılında yeniden oluşturulan Kansere Enstitüsü'nün de direktörü olmuştu. 1944 yılında ülkemizde vefat ettiği ardından kürsüsü, elemanları ile birlikte Schwartz'ın Kürsüsü'ne bağlanacaktı (15).

Schwartz, göreve başlayışı ardından kısa bir süre geçtikten sonra kürsünün durumunu ve gereksinimlerini Dekanlığa sunduğu raporunda (5), halen 1 ordinaryüs profesör, 1 profesör, 2 doçent, 1 prosektör ve 5 yardımcı ile çalıştıklarını ve günde ortalama bir otopsi yaptıklarını belirterek, acilen asistan ve yardımcı personel talep etmişti. Kadro sağlanması yanında, uğraştığı bir diğer konu, ödenek ayrılmasıydı (5):

"...Bir sene zarfında, talebenin uygulamalı çalışmalarından çıkarılan cenaze sayısı 100'ü biraz geçer. İmtihanalarda sarfedilen cenaze sayısı, vasatı olarak 20 adettir. Müessesenin müzesine konulacak piyeslerle, öğretim üyesi ve yardımcılarının çalışmaları için de yaklaşık 30 cenaze sarfedilir. Şu halde, müessesenin bir senelik yaklaşık cenaze sarfiyatı 150'yi bulur. Bir cenazeye 10 liralık zerk mahlulu sarfedildiğine göre, 1500 lira cenaze zerklerine ait ilaç, cenazelerin muhafazası için kullanılan küvetin içindeki muhafaza mahlüllerinin değiştirilmesi için 300 kilo formalin gerekecektir. Bu da, günün piyasasına göre, 330 lira tutmaktadır.

Fakülte'ye cenaze nakli için, cenaze başına 125 kuruştan 150 cenaze için harcama yapılacağı hesap edilmiştir. Talebenin çalışmış oldukları ceset parçalarının mezarlığa nakil ve gömdürülmesi için, takribi olarak, bir senelik 50 lira nakil masrafı yapılacağı tahmin edilmektedir. Şırınga aletlerinin yenilenmesi, daimi alet ihtiyacının temini, renkli boyalar alınması, yaptırılmakta olan tablolar için resim malzemesi, gömlekler, eldiven ve müessesenin

kütüphanesine kitap koyma ve sair müteferrik ihtiyaçlar için de 1000 lira ayrılması düşünülmüştür."

PATOLOJİK-ANATOMİ DERSLERİNİN YENİDEN YAPILANMASI İÇİN

Schwartz, 5 Mayıs 1934'de Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Tevfik Salim Sağlam Paşa'ya Patolojik Anatomi Kürsüsü'nün ders programı ve derslerin içeriği ile sınavların nasıl yapılması gerektiği hakkındaki görüşlerini, yazısı (Bkz. Belge 1) ekinde yer alan şu raporla bildirmişti:

PATOLOJİK ANATOMİ EĞİTİM PROGRAMI (16)

Patolojik Anatomi eğitimi klinik eğitimin esasını oluşturduğundan tıp öğrencilerinin klinik dersleri esnasında bu eğitimi de almaları gerekir. Bundan ötürü Patolojik Anatomi Eğitimi, 5. sömestreden başlamalı ve sonuncu sömestrenin sonuna kadar devam etmelidir.

Patolojik Anatomi eğitiminin omurgasını:

- I - Öğrencinin edineceği pratik deneyim oluşturur. Pratik Patolojik Anatomi eğitimi üç amaca yöneliktir:
 - A - Öğrenciye otopsi tekniğini öğretmek,
 - B - Hasta organların makroskopik tanısını öğretmek,
 - C - Çeşitli hastalıklardaki mikroskopik değişiklikleri tanıtmak.

Bu pratik eğitim:

- II - Teorik derslerle tamamlanır. Teorik dersler, öğrencinin pratik derslerde öğrendikleri üzerine inşa edilir. Teorik eğitimin amacı öğrenciye, pratik olarak öğrendikleri hastalıkların etyolojisi ve patogenezi açıklamaktır. Aynı zamanda bu teorik derslerde bir kısım hastalıkların ve hastalık gruplarının diğerleri ile ilişkileri açıklanır ve bilimsel araştırmaların konu aldığı sorular hakkında da bilgi verilir. Bu durumda eğitimin bütünü bir yandan kapsamlı pratik bilgi ve deneyim, diğer taraftan da teorik bilgiyi kapsayacaktır ki bu, hastalıkların bilimsel olarak incelenmesine ve bilimsel araştırmaya yatkınlık kazandıracaktır.

1 - PRATİK DERSLER:

- A - *Otopsi tekniğinin öğretilmesine* patolojik anatomi eğitiminin başında, yani 5 ve 6. sömestlerde başlanmalıdır. Bu ders, gruplar halinde verilir. Yani 6 talebe aynı zamanda bir ceset üzerinde ders alacaklardır (**Patolojik Anatomi Otopsi Tekniği Kursu**).

Otopsi tekniği dersleri öğleden önce yapılır ve otopsi için ayrılmış öğrenci grubu, o gün için klinik dersinden sorumlu tutulmaz. Aslında her öğrenci, ayda yalnız bir kez otopsi dersine çağırılacağından o gün için klinikten uzak kalması büyük bir sakınca oluşturmayacaktır. Deneyimler ortaya koymuştur ki, öğrenciler otopsi tekniğini bir sömest zarfında öğrenmektedirler. 6. sömestrede ise tekrar edilen otopsi dersleri, talebenin teknik ayrıntı hakkında derinleşmesini sağlayacaktır. Eş zamanlı olarak öğrencinin dik-katı patolojik anatomiye ait detaylara çekilmeye çalışılacaktır. Öğrenciler 6. sömest sonunda Patolojik Anatomi Otopsi Tekniği'nden sınav geçirirler.

B - *Patolojik anatomik hastalık tablolarını makroskopik olarak tanılama 3 yolla öğretilir:*

- 1 - **Öğrencilerin otopsi bizzat yapmaları:** 7. ve 8. sönestrde "İleri Öğrenci Grubuna Otopsi Pratikleri": Altı öğrenci bir grup halinde bu uygulamalara gelirler. Her öğrenci bu yolla ayda iki kez otopsiye gelecektir. Bu uygulama esnasında öğrenci, aynı zamanda hastalığın meydana getirdiği değişikliklerin protokolünün nasıl tutulacağını öğrenecektir.
- 2 - **Profesör ya da vekilinin yaptığı otopsi izlemeleri:** Bu otopsi dersi, patolojik anatomi dersi çerçevesinde haftada bir kez yapılır. Burada mümkün olduğu kadar öğrencinin klinikte tanıdığı hastanın otopsi yapılmaya çalışılır. Öğrenci, bu derslerde klinik gözlemlerinin, patolojik anatomi uygulaması ile nasıl tamamlandığını ve patolojik anatomi muayenesinin gerek pratik, gerekse teorik açıdan bir klinik olguyu nasıl aydınlattığını öğrenecektir. Otopsinin tamamlanması için gerekli histolojik incelemeler de öğrencinin gözü önünde tamamlanarak, sonuç kendisine eksiksiz olarak gösterilir.
- 3 - **Patolojik anatomi demonstrasyon kurslarına katılmaları:** Haftada bir kez patolojik anatomi dersine gelen bütün öğrenciler katılır. Bu derste Patolojik Anatomi Enstitüsü'ne ait elemanlar tarafından, o hafta zarfında yapılan otopsilere ait parçalar gösterilir. Öğrencilere, organlara iyice bakma olanağı verilmiş olur. 8. sönestrin sonunda öğrenciler pratik makroskopik tanı bilgilerinden sınava tabi tutulurlar.

Pratik eğitimin önemli bir kısmı da "Histolojik Mikroskopik Kurs"tur. Burada ilk safhada, genel patolojik morfoloji konuları öğretilenektir. Öğrenciler özellikle nekroz, dejenerasyon, iltihap, tümörler, dolaşım bozuklukları ve sonuçları hakkında bilgilenecekleri yeterince örnek göreceklendir. Bu derslerin adı "Patolojik Histoloji Kursu" olacak, haftada bir kez, iki saat sürecek şekilde verilecektir. Temel prensip, öğrencinin üzerinde çalıştığı preparatı bizzat muhafaza etmesidir. Öğrenci 8. sönestrin sonunda bu dersten de sınava tabi olacaktır.

2 - TEORİK DERSLER:

Patolojik anatomi teorik dersleri 6. sönestrde başlar. Haftada iki saat ile öğrenci morfolojik patolojinin esası hakkında bilgi edinecektir. Bu derslerin ismi "Genel Patolojik Anatomi"dir ve burada hücre ve dokunun morfolojik patolojisinden söz edilecektir. Patolojik oluşumların genel morfolojisi, nekrozlar, dejenerasyonlar ve tümör oluşumu gibi. Patolojinin bu temel bilgileri, sırf morfoloji bakımından öğretilenektir. Etyoloji ve patogeneze kısımları hakkında öğrenciye oldukça kısa bilgi verilecek, daha geniş bilgi, "Bakteriyoloji" ve "Genel ve Deneysel Patoloji" derslerinde aktarılacaktır. 7. ve 8. sönestrlerdeki teorik derslerde hastalıkların kısa fakat sistematik tanımlamaları yapılacaktır. Bu genel bakış tamamlayıcı olmalıdır. Bu derslere "Özel Patolojik Anatomi Dersleri" denir ve haftada iki saattir. Bu dersler sırasında bütün uzuvların hastalıklarının morfolojik tarifi yapıldığı gibi ayrıca etyoloji ve patoge-

nezinden de söz edilir. 8. sönestrin sonunda öğrenciler aldıkları bu teorik eğitimin de sınava tabi tutulurlar.

9. ve 10. sönestrin sonunda talebeler haftada iki saat (Özel Patolojik Anatomi) dersi alırlar, ki bu dersler "Patolojik Anatomi" profesörü, "İç Hastalıkları", "Cerrahi" ve "Kadın-Doğum" profesörlerinin birlikte verdikleri derslerdir. Bu ortak derslerde pratik ve teorik açıdan önemli hastalıklar önce klinisyenler tarafından klinik ve fizyopatolojik özellikleri açısından ele alınır, ardından patolojik anatomi hocası patogenezi ve morfolojisinden söz eder. Bu tarzdaki eğitimin öğrencinin son derece yararlanacağı düşüncesindeyim.

10. sönestrin sonunda üç temel dalda son sınavlar yapılmalıdır: "Kadın Hastalıkları ve Doğum", "İç Hastalıkları" ve "Cerrahi" dallarında sınavlar, klinik ve patolojik anatomi açılardan aynı zamanda yapılmalıdır. Öğrenci bu sınavı, ancak klinik olduğu kadar, patolojik anatomi bilgisini ortaya koyduğu takdirde kazanabilmelidir.

PATOLOJİK ANATOMİ SINAVLARI

1. Sınav: 6. sönestrin sonunda, "Patolojik Anatomi Otopsi Tekniği Sınavı"
2. Sınav: 8. sönestrenin sonunda:
 - a - Makroskopik tanı: Olguyu Sınıflandırma ve Protokol Düzenleme
 - b - Histolojik Tanılama
 - c - Teorik Patolojik Anatomi
3. Sınav: Tüm eğitimin sonunda "İç Hastalıkları", "Cerrahi" ve "Kadın-Doğum" kürsüleri ile birlikte kombine sınav.

PATOLOJİK ANATOMİ EĞİTİMİNİN UYGULANMASI

5. Sönestr:

- 1 - **Patolojik Anatomi Otopsi Dersi:** Öğleden önce klinik dersinden ayrılacak olan 6 kişilik talebe gruplarına verilir.
- 2 - **Patolojik Anatomi Demonstrasyon Dersi:** Öğleden sonra haftada 1 saat. Bu derse 7. sönestr öğrencileri de katılacaktır. Sınav yapılacaksa, bu dersin haftada 2 saate çıkarılması tavsiye edilir.
- 3 - **Otopsi Demonstrasyon Dersi (Klinik otopsi):** Aynı zamanda 7. sönestr öğrencilerinin de katılımı ile haftada 1 saat.

6. Sönestr:

- 1 - **Patolojik Anatomi Otopsi Dersi:** Klinik derslerinden ayrılacak 6 kişilik öğrenci gruplarına öğleden önce verilir.
- 2 - **Patolojik Anatomi Demonstrasyon Dersi:** Haftada 1 saat öğleden sonra. Bu derse 8. sönestr de katılır. Mümkünse haftada 2 saate çıkarılması tavsiye edilir.
- 3 - **Otopsi Demonstrasyon Kursu (Klinik otopsi):** 8. sönestr öğrencilerinin de katılımına açık, haftada 1 saat.
- 4 - **Genel Patolojik Anatomi:** Sadece 6. sönestr öğrencilerine haftada 2 saat teorik ders.

7 ve 8. Sönestr:

- 1 - **İleri Öğrenci Grubuna Otopsi Pratikleri:** Öğle-

(The Turkish Journal of Pathology)

den önce klinik dersinden ayrılan 6'şar kişilik öğrenci gruplarına verilir.

- 2 - **Patolojik Anatomi Demonstrasyon Dersleri:** Öğleden sonra haftada 1 saat. Aynı derse 5. ve 6. sınıftaki öğrencileri de katılır. Mümkünse bu dersin haftada 2 saate çıkarılması tavsiye edilir.
- 3 - **Otopsili Demonstrasyon Dersi (Klinik otopsi):** Aynı zamanda 5. ve 6. sınıftaki öğrencileri için haftada 2 saat.
- 4 - **Özel Patolojik Anatomi:** Haftada 2 saat, yalnız 7. ve 8. sınıftaki öğrencileri içindir.
- 5 - **Patolojik Histoloji Dersi:** Haftada 1 defa 2 saatlik 7. ve 8. sınıftaki öğrencileri içindir.

9 ve 10. Sömestr:

- 1 - **Özel Patoloji Dersi:** Haftada bir defa 2 saat, dönüştürümlü olarak "İç Hastalıkları", "Cerrahi" ve "Kadın-Doğum" profesörleri ile ortak ders.

Olanak varsa:

- 2 - **Patolojik Anatomi Demonstrasyon Dersi:** Haftada 1 saat, öğleden sonra. Kliniğe devam eden bütün öğrencileri içindir. Olanak olduğu takdirde bu derse haftada 2 saat ayrılmalıdır.

Olanak varsa:

- 3 - **Otopsili Demonstrasyon Dersi (Klinik otopsi):** Kliniğe devam eden tüm öğrenciler için."

SCHWARTZ'IN BİRKAÇ YIL SONRAKİ DURUM DEĞERLENDİRMESİ

İstanbul Üniversitesi 1936-1937 Yılı Talebe Rehberi'nde, Schwartz'ın Kürsüsü'ne ait "Marazî Teşrih" (Patolojik Anatomi) dersinin 4., 5., 7. ve 8. sınıfta, Oberndorfer'in Kürsüsü'ne ait "Umûmî ve Tecrübevi Emrâz"ın (Genel ve Deneyisel Patoloji) 5. ve 6. sınıfta okutulduğu ifade edilmiştir (17).

Schwartz, Dekanlığa 12.5.1938 tarihinde sunduğu 1937-38 öğretim yılı faaliyet raporunda (5), verdikleri eğitimden duyduğu memnuniyeti dile getirir. Öğrenciler, teorik ve pratik derslerden başka, postalar halinde sabahları öğleye kadar otopsi ve histoloji kurslarına devam etmiştir. Bu uygulamalı çalışma programının, diğer yabancı ülkelerle kıyaslandığında daha başarılı olduğu görüşünde olduğunu açıklar.

Ancak, otopsi ve muayene edilen biyopsi materyallerinin adedinin azalmasından yakınıdır. Gureba Hastanesi'ne, Üniversite'ye mensup olmayan bir patoloji uzmanının atanması, buradan sağlanan otopsi parçalarının kaybolmasına yol açmış, böylelikle öğrenciye ders esnasında gösterilen taze ve ilginç parçalardan mahrum kalmıştır. Bir önceki yıl, 5 ay zarfında 330 otopsi ve 406 biyopsi parçası muayene edilirken, bu sayının içinde buldukları yıl 270 otopsi ve 277 biyopsi parçasına inmesi, onu gelecek yıllar açısından endişelendirmiştir. Kliniklerden yalnız Prof. Dr. Rudolf Nissen (1896-1981) yönetimindeki I. Cerrahi Kürsüsü'nden düzenli olarak biyopsi parçaları alabildiklerini belirtir.

Schwartz, bu şikayeti üzerinde ısrarla duracak, 7.12.1938'de bu kez dilekçesine "Tıp Fakültesi Dekanlığı yoluyla İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne" hitabı ile başlayarak durumun düzelmediğini rapor edecektir: "...Bu sene

gerek benim, gerekse mesai arkadaşlarımla yaptıkları otopsi ve histolojik muayene miktarı geçen senelere nazaran maalesef çok geridir. Geçen sene yapılan takriben 1 000 otopsiye mukabil, bu sene bu miktar 500'e bile vassı olmayacaktır. Geçen sene otopsi kurslarında her gün muntazam surette talebeler hem yaz hem de kış sınıfta otopsi için cenaze buldukları halde, bu sene bazı günler cenaze noksanlığından talebeler otopsi yapamamaktadır. Bu otopsi işlerinin azlığı gerek fenni araştırmalarımız ve gerekse ders için büyük bir tehlike teşkil etmektedir..."

Bir diğer yakınma konusu, Kürsü'nün hala kadrolu asistanının bulunmamasıdır. Asistanlara verilen ücret yeterli olmadığı için asistan sağlanamamıştır. Halen stajyer bir öğrenci ile 8. sınıfta bulunan bir öğrenciden yardım almakta olduklarını açıklar.

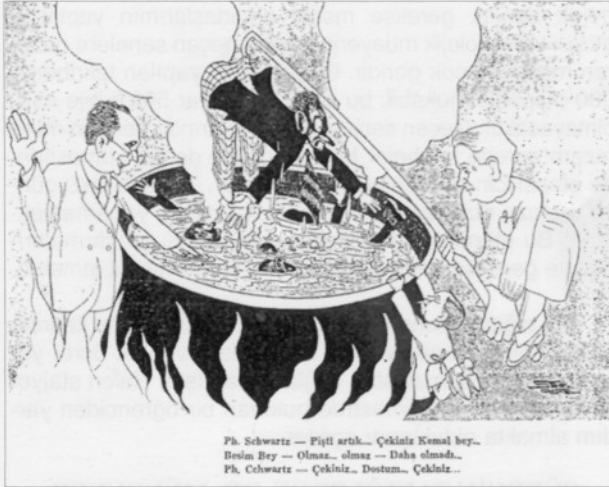
SÜRECİN TANIĞI PROF. DR. MÜNEVVER YENERMAN'A GÖRE

Öğrencisi, daha sonra aynı kürsüde öğretim üyesi ve Kürsü Başkanı olmuş Yenerman'ın, Schwartz'ın ülkemizde patoloji dalına etkilerini konu alan makalesinde yer alan değerlendirmeleri (1), onun eğitimde hedefledikleri doğrultusunda yoğun uğraş verdiğini açıkça gözler önüne sermektedir:

"Schwartz, Haydarpaşa'dan Beyazıt'a taşınmış olan Kürsü'de ilk girişim olarak pratik uygulamaların yürütüleceği, mikroskopi, makroskopi ve otopsi salonları yaptırmıştır. Hamdi Suat'ın hazırladığı müzeyi özenle korumuş, değerini her fırsatta belirtmiştir. Mikroskopik preparatların hazırladığı laboratuvarları geliştirmiş, öğrencinin uygulamalı çalışmaları için kurs preparatları hazırlamıştır. Fotoğraf bölümü ile mikroskoptan ve makroskopik olarak organlardan resim yapmak üzere kürsü kadrosuna ressam almış, bu amaçla iyi resim yapan tıp öğrencilerini çalıştırmış, üst dönemdeki öğrencilere pratik eğitimden sonra otopsi uygulamalarında ve mikroskopi kurslarında demonstratör olarak görev vermiş, öğrencinin patolojiden kopmamasını, öğretime katkıda bulunmasını sağlamış ve patolojiyi sevdirmişti...Öğrencilerin yaz çalışmaları, değinilmesi gereken bir başka yenilik idi. Onun döneminde küçük sınıf öğrencilerinin de ilgi duyduğu bu yaz çalışmaları, öğrencinin laboratuvar tekniğini öğrenmesi, patolojiyi okumaya başladığı zaman konuları daha kolay kavramasına yardımcı oluyor ve bu öğrenciler, daha sonraki yıllarda mikroskopi kurslarına demonstratör olarak katılıyor, hatta daha sonraki yaz tatillerinde de laboratuara devamlarını sürdürüyorlardı.

Dersler, kişisel olarak kendi dersleri, sistemli, katı kuramsal bilgi aktarılan dersler olmaktan çok, otopsi vakaları üzerinde analiz ve sentez yapılan demonstrasyonlardı. Ayrıca Türkiye'de ilk kliniko-patoloji derslerini 1942 yılında Schwartz uygulamıştır. İlginç otopsi vakalarını, klinikte hastayı izleyen öğretim üyesini de davet ederek derse çıkarır, dersi öğrencinin ilgisini çekecek ve belleğinde kalacak bir olay haline getirirdi.

Sınav konusunda da bir yenilik getirmişti. Patolojiyi sınav sırasında da öğretmek ve sevdirmek. Öğretim sürecinde olduğu kadar sınavda da uygulamaya çok önemli idi. Otopsi, mikroskopi ve makroskopi ile kuramsal konulardan sınav yapılırdı. Sınav öncesi günlerde, hatta bu gün-

Belge 2: 1944 yılı Tıbbiyelerinin kaleminden, üç önemli ismin, Prof. Dr. Philipp Schwartz, Prof. Dr. Besim Turhan ve Prof. Dr. Kemal Akgüder'in patoloji eğitimine yaklaşımları (18)

ler bayram gibi tatillere rastlasa bile, salonlar öğrencilere açılır ve çalışmaları sağlanırdı. Öğrenci, Patoloji'nin kapsamı geniş bir ders olduğunu düşünerek büyük bir psikik baskı altında kalırdı (Bkz. Belge 2). Uygulamalı sınavlarda başarılı olan öğrenci, ilk yıllarda sözlü, daha sonraları yazılı yapılan kuramsal sınavda başarı ile başarısızlık sınırında ise Prof. Schwartz, ertesi günü getirmek üzere öğrenciyi bir konu verir ve o konuda bir yazı (makale) yazmasını isterdi. Mikroskopi uygulaması ya da otopsiyenin aynı durumda olan öğrencilere ertesi günü otopsi yaptırır ya da preparat vererek mikroskopiden sınava alırdı.

Asistan eğitiminde de uygulamalı çalışma ön planda gelmekte idi. Sistemli otopsi yapılması, raporun kürsüde kalan bölümüne en küçük ayrıntıların yazılması, yeni bir asistana özenle ve sakin çalışmayı, düzenli olmayı öğretiyordu. Otopsi yapanın epikriz ile beraber rapor yazması gerekiyordu. Kürsünün önemli bir faaliyeti de otopsi kontrolleri idi. Otopsi raporlarının incelenmesi, önce bir öğretim üyesi tarafından yapılır, otopsiyi yapan ile tartışılır, sonra Prof. Schwartz tarafından yeniden incelenir ve tartışılırdı. Çoğu kez ders konuları bu vakalardan seçilir ve tüm öğretim üyeleri derslere girerek böyle bir vak'a üzerinde nelerin öğretileceğini merakla izlerdi. Biyopsi preparat ve raporları ile otopsi raporlarının saklanması Prof. Schwartz'ın başlattığı bir sistem olmuştur".

SONUÇ

Tarihe bakış, uygulama ağırlıklı eğitim verilmesi gereken bir tıp bilimleri dalı olan patolojinin, tıp eğitimimiz içerisinde öneminin kavranıp, alması gereken yeri edinmesinin, 20.yy.'ın ilk yarısındaki çabalara dayandığını ortaya koymaktadır. Bu süreçte, Gülhane'de gerçekleştirilenlerin devamında, Haydarpaşa Tıbbiyesi'nde Prof. Dr. Hamdi Suat Aknar'ın ve 1933 Üniversite Reformu ile

Ord. Prof. Dr. Philipp Schwartz adları ön plana çıkmaktadır.

Üniversite'ye ait fakültelerde uygulanmakta olan ders programlarını içeren Talebe Rehberleri, Hamdi Suat'ın, patolojik anatomi derslerini, 1933 Üniversite Reformu'na dek, Rieder'in de savunmuş olduğu görüşün paralelinde, iki yıla yayarak okuttuğunu gösteriyor. Bu eğitim programında, patolojik anatomi dersine 1 sömestir boyunca teorik giriş yapıldığı, pratiklere sonraki sömestirde başlanıldığı, otopsi derslerinin ise ertesi yıla bırakıldığı anlaşılıyor.

Schwartz'ın eğitim programı önerisinde ise, öğrenciyi önce pratikle buluşturan, sonraki sömestirde teorik desteği devreye sokan, öğrencinin küçük gruplar halinde daha dersin başlangıç aşamasında bizzat pratiğin içine çekildikleri ve eğitimlerinin sonuna dek patoloji ile iç içe oldukları bir modelin savunulduğu görülüyor. Bu modelin klinik dallarla işbirliğini öne çıkarışı, günümüzde "interaktif eğitim" olarak nitelenen, öğrenciyle etkileşime zemin hazırlayan yapı taşıydı, açıktır ki o dönem için oldukça yenilikçi bir yaklaşımdı. Ders programlarına yer veren dönemin Talebe Rehberleri, Schwartz'ın önerdiği programın, uygulamada, sömestirlere dağılım açısından aynı şekliyle derhal uygulamaya konulamamış olduğunu gösterse de (16), Kürsü Direktörlüğü'nün ilk yıllarında otopsi sayısını yılda 1000'e vardırıış, bu rakamın gerilememesi için ortaya koyduğu ısrar, aradığı yollar, kürsüsünde uygulamalara, araştırmalara odaklanılmış farklı bir çalışma biçimi içerisine girildiğini kanıtlamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Yenerman M. Patoloji Dalında 1933 Üniversite Reformu ile Sağlanan Gelişmeler ve Ord.Prof.Dr.Philipp Schwartz'ın Etkileri. 2.Türk-Alman Tıbbi İlişkileri Simpozyumu (İstanbul, 20-25 Eylül 1981).Ed.: Terzioğlu A, İstanbul 1981, s.185-195.
2. Winkelmann O. Prof. Dr. Ph. Schwartz und die Universität Frankfurt am Main. Acta Turcica Historiae Medicinae (Türk Tıp Tarihi Yılı) VIII, Ed. : Terzioğlu A, Outschar U. İstanbul 2001, s. 41-46.
3. Schwartz P. Notgemeinschaft. Hrg. u. eingel. v. Helge Peukert. Marburg 1995.
4. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Zatişleri Dairesi Arşivi. Philipp Schwartz Dosyası (Nr. 4109/168)
5. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığı Personel Dairesi Arşivi. Philipp Schwartz Dosyası.
6. Sağlam T. Nasil Okudum. Yay. Haz. : Hüseyin Hatemi, Aykut Kazancıgil. İstanbul 1991, 3. baskı, s. 114-116.
7. Rieder R. Für die Türkei. Bd.1, Jena 1903, s. 11,141.
8. Atabek E. Gülhane İç Hastalıkları Klinikleri ve Hamdi Suat Aknar. Türk-Alman Tıbbi İlişkileri Simpozyumu Bildirileri (İstanbul, 18-19 Ekim 1976). Ed.: Arslan Terzioğlu. İstanbul 1981, s. 54-71.
9. Hamdi S. Teşrih-i Maraz-ı Umümi.126 resim. İstanbul 1330/1914. Yeni harflerle resimsiz 4. baskı 1929.
10. Hamdi S. Feth-i Meyyit ve Teşrih-i Marazi Teşhisi ve Tıbb-ı Adli'de Ehemmiyeti. 4. baskı. İstanbul 1939.
11. İstanbul Üniversitesi Talebe Rehberi-Ders Senesi 1930-31. Ekspres Matbaası. İstanbul 1931, s.51-52.
12. Akgüder K. Tıbbimizde Patolojik Anatomi. Tıbbiyeli 1950, 3: 1.
13. Talebe Rehberi. 1929-1930 Senei Dersiyesi. Yeni Matbaa. İstanbul, s. 41, 45.
14. Grothusen KD. Der Scuria-Bericht. Frankfurt 1987, s.123.
15. anonim: Genel Patoloji ve Patolojik Anatomi Kürsüsü.Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Tıp Fakültesi. İstanbul 1974, s. 50-54.
16. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığı Personel Dairesi'nde Philipp Schwartz adına açılmış dosyada yer alan Almanca metin, yazar tarafından Türkçeleştirilmiştir.
17. İstanbul Üniversitesi Talebe Rehberi-Ders Senesi 1936-37. Ahmed